

Ikone XIX stoljeća

Bavljenje mojom umjetnošću je vazduh koji udišem

Razgovor sa: Anja Oranović

Foto: Srđan Nizolić (SAB)

Za većinu poznata samo kao lik sa novčanice od 100 njemačkih maraka, Clara Schumann bila je najpoznatija njemačka pijanistica 19. stoljeća, ujedno i prva žena u istoriji pijanizma

Piše: Milica Pap

Clara Schuman rođena je u Lajpcigu, 13. septembra 1819., u porodici muzičara. Otac, **Friedrich Wieck**, bio je čuveni muzički pedagog, profesor i vlasnik prodavnice klavira, a majka, **Marianne**, talentovana pijanistica i sopranistica. Iako izuzetno muzički nadarena, Clara skoro da nije progovorila do svoje četvrte godine, pa se čak mislilo da je dijete gluho-nijemo. Poslije razvoda roditelja, u petoj godini života, pripala je ocu koji je podvrgao svojim čuvenim «pedagoškim» metodama kako bi svijetu pokazao da može stvoriti najčuveniju, najuspješniju pijanisticu toga doba, u čemu je na kraju i uspio.

Clara je bila wunderkind. Naučila je da piše i čita muziku prije nego njemački jezik, jer to je bilo jedino sredstvo komuniciranja sa profesorom i ocem, koji je ulogu roditelja podredio ulozi menadžera i strogog, krutog, autoritativnog tutora. Prvi javni nastup imala je sa šest, a sa jedanaest godina prvu turneju (Vajmar, Pariz, Berlin, Frankfurt, Darmštadt). Dokazala je uspješnost prof. Wiecka koji će ostati njen jedini profesor klavira do kraja života. Blistava karijera joj se smiješila, dok je djetinjstvo okončala sa sedam godina. Časovi klavira, muzičke teorije, harmonije, kontrapunkta i ostalih muzičkih predmeta smjenjivali su se sa vježbanjem i koncertima.

IMPULSIVNI SANJAR

U Clarin život 1828. ulazi **Robert Schumann**, mlad student prava, pjesnik, sanjar, autor nekoliko kompozicija. Želio je da ga stari Wieck podučava i od njega napravi virtuozu, ali želja mu se nije ostvarila jer je Schumann doživotno povrijedio prst desne ru-

ke spravom koju je izumio u nadi da će mu pomoći u usavršavanju pijanističke tehnike. Svaki dan je boravio kod Wieckovih, istovremeno podučavajući devet godina mlađu Claru njemačkoj književnosti, filozofiji, slikarstvu, novom romantičnom talasu u njemačkom nacionalnom buđenju 1820, 30-tih, kao i starijima germanskim bajkama, poeziji, mitovima – svemu što je bila nepoznanica za neobrazovanu djevojčicu od 12, 13 godina. Otvorio joj je vrata jednog novog imaginarnog svijeta, mašte, dvostrukih li-

“Reklo bi se da se svo moje biće zasniva na muzici. Ona umiruje moju bol”

čnosti kakav je i sam Robert bio, a što se kosilo sa strogim, racionalnim i ovozemaljskim načelima F. Wiecka. Ohrabrivao je Claru da komponuje. Ona nije vjerovala u svoje kompozitorske sposobnosti; ne zato što nije imala muzičkih ideja ili nije znala, već što se žena kao kompozitor u 19. vijeku suočavala sa otporom kritičara, publike i izdavača. Dovoljno je bilo teško izboriti se kao pijanista sa jednim **F. Lisztom**, **I. Moschelesom**, **H. Von Bülowom**, **A. Rubinsteinom** – svijetom kojim su vladale ruke muške konstitucije, snage i fizičke izdržljivosti. Na polju izvođača klasične muzike, kao reproduktivac, Clara je osigurala poziciju među najboljima, dok u kompozicionom opusu nije ni pokušavala da se takmiči sa jednim Schumannom, **F. Mendelssohnom**, **R. Wagnerom**, **J. Brahmsom**.

ZABRANJENA LJUBAV

Clara se po prvi put suprotstavlja ocu u 13-toj godini, pokazujući snagu karaktera i mišljenja i sazrijevanje u sviranju kao ličnost. Zaljubljuje se u Roberta i čak osujećuje neke njegove vjeridbe, sve dok on sam nije priznao da je njegova «najstarija» ljubav ipak šesnaestogodišnja Clara Schumann. Odgojena od autoritativnog i pragmatičnog oca koji je racionalno, metodološki isplanirao njeno djetinjstvo i muzički razvoj do najsitnijih detalja, zaljubila se u sjetnog, strasnog sanjara, sušta suprotnost prof. Wiecku. Bila je ujedno dijete i dovršena, nezavisna pijanistica za Wiecka, a za Scumanna – velika umjetnica i žena u snazi.

Protiveći se toj vezi, otac Friedrich zabranio je bilo kakav kontakt dvoje zaljubljenih. Siromašni kompozitor koji će tek steći slavu, bez materijalnih sredstava i normalnog zaposlenja, nije bio zot koji bi pritičio najvećoj njemačkoj pijanistici. Clara bi morala ostaviti karijeru i biti domaćica – mislio je njen otac i zahtijevao njihovo dvogodišnje razdvajanje, dok se Robert ne obogati i dokaže u Beču. Clara jedno vrijeme nije smjela izvoditi njegova djela koja su joj bila posvećena; mogli su se vidati samo u prisustvu troćeg lica, a otac je pregledao i cenzurisao njihova pisma. Vođena je na turneje (Sjeverna Njemačka, Prag, Beč), stali su joj anonimna, klevetnička pisma o Schumannu kao pijanici – sve samo da bi se njihova ljubav poljuljala i ugasila.

Stari Wieck je prestao biti Clarin menadžer, pa je sama morala unajmljivati sale, ugovarati koncerte, koncipirati programe, nalaziti štimere, nosače klavira, štamparije za plakate i programe; išla je na prije-

Clara Schumann, prva žena u historiji pijanizma

Brahms: «Nemoguća utjeha»

me i tajno pisala Schumannu da ustraje u ljubavi i da je čeka. Otac je prijetio da će je razbaštiniti, konfiskovati imovinu i započeti dug sudski proces ako se maloljetna uda za Roberta. Poslije petogodišnje borbe sud je dosudio da se sklopi brak - dan uoči Clarinog 21. rođendana.

BRAK OSUĐEN NA PROPAST

Za Claru i Schumanna početne godine njihovog braka bile su ujedno i najsretnije godine zajedničkog života. Najveća njemačka virtuozna, ne mareći za svoj sopstveni genije, osjećala se neukom, slabo načitanom pored takvog intelektualca kakav je bio Robert. Radila je na sebi i svom obrazovanju, analizirala partiture Bacha, Beethovena, Chopina, pokušavala da komponuje, prihvatila muža koji je u osami svoje sobe, gdje ga nije smjela ometati, komponovao, danima i nedjeljama ne izlazeći i ne govoreći ni riječ. Kao domaćica, primala je posjete kući Schumannovih koje su bile čuvene u gradu Lajpcigu. Tu su dolazili Liszt, Mendelssohn, Berlioz, Chopin, Wagner - krem muzičkog društva kao i književnici, slikari i izdavači. Podnosila je sate samoće, tišine i vježbala je kada bi on završio sa komponovanjem i ustupio joj jedini klavir u domaćinstvu. S vremenom se uželjela turneja, koncerata, aplauza, prijema, danima čekajući muža da izađe iz sobe sa novom kompozicijom. Nije htjela da je zaborave kao virtuozna, pa je zarađujući za porodicu, nastavila sa trijumfalnim turnejama i časovima klavira. Robert je usljed mentalnog naprezanja pao u teške depresije, halucinacije, nesаницe, nervi su mu popuštali, a Clara bi onda prestajala sa putovanjima i ostajala da ga njeguje, hrabri i bodri. Rodila je osmoro djece. Sigurno da je Robert smatrao da je osnovna uloga Clare biti majka i njezina materinstva su mu odgovarala. Primoravala su je da ostane uz njega dok mu je, čekajući da joj uputi koji znak nježnosti, davala svoju životnu energiju, optimizam, vedrinu, sve ono što nije imao. Nijedno od njih nije se htjelo odreći svoje karijere, pomalo zavidni i ljubomorni na uspjehe onog drugog. Supružnici kao da su se takmičili ko će biti uspješniji i priznatiji. Jedne nedjelje čitava Njemačka bi brujala o Robertovim kompozicijama, a druge su to bili aplauzi i ovacije sa Clarinih koncerata i turneja (Carska Rusija, 1844.). Poslije četiri godine od udaje, stari Wieck je konačno prihvatio brak i pomirio se sa Robertom. Vremenom će se očeve slutnje u vezi s brakom i obistinuti.

Preselili su se u Dresden 1844., s obzirom da Schumann više nije radio kao kritičar u *Neue Zeitschrift für Musik*, listu koji je pokrenuo, niti je dobio položaj direktora Konzervatorija, nije bio dobar profesor kompozicije i dirigent, jer nije imao autoriteta.

Clara je bila ta koja je zarađivala za život kao virtuozna, a povrh toga bila je i brižna majka, domaćica, supruga i nadahnuće za Robertovo komponovanje. Za vrijeme ustanka u Drezdenu, 1849., u sedmom mjesecu šeste trudnoće uspjela je da izvuče porodicu, spasi muža mobilizacije i prebjegne u Ditzeldorf. Schumannov um sve više se zamračivao, a ona kao da to nije htjela da prizna, jer ga je podržavala u kompozicionoj izolaciji, kada danima nije spavao zbog slušnih halucinacija. Poslije pokušaja samoubojstva u Rajni 1854., smješten je u sanatorijum, gdje ga Clara nije smjela posjećivati. Nikada nije prihvatila Robertovu bolest, zalažući se do kraja svoga života da ostane upamćen kao muzički genije, a ne umno poremećeni kompozitor. Robert je u sanatorijumu ostao do kraja života, komponujući remek djela, a ne prepoznavajući svoju ljubljenu Claru.

ANDEO TJEŠITELJ

Johannes Brahms, mladi kompozitor čija je djela Clara premijerno izvodila i koji je bio rado viđen gost i prisni prijatelj porodice Schumann, čitavo vrijeme Robertove bolesti tješio je i dijelio patnju sa Clarom. Čak su kružile glasine da je ta prijateljska veza isuviše nježna i prisna. Bio je 12 godina mlađi od pijanistice, komponovao je u njenu i Robertovu čast, posjećivao ga u sanatorijumu i bio veza između supružnika. Pored muževljevih djela, Clara je od tada uvijek stavljala na koncertni repertoar i Brahmsove kompozicije. Kao nekada za Schumanna, zalagala se da i Brahms uđe u plejadu najvećih njemačkih kompozitora. Tokom sljedećih 20 godina, Brahms i Clara održavali su kontakt putem pisama i susreta između njenih turneja i njegovih koncerata, kao što je to nekada radila i sa Robertom. I ovaj put je, kao nekada u slučaju Schumanna, osujetila moguću Brahmsovu vjeridbu, «spašavajući ga gubitka slobode»? Vremenom, nije više krio svoju ljubav i divljenje prema udovici Schumann. Slao joj je partiture novih kompozicija, pitao za savjet, tražio podršku i novčano joj pomagao.

Najveća njemačka virtuozna nastavila je sa turnejama za vrijeme muževljeve bolesti, jer je morala održavati cijelu porodicu, a vremenom su koncerti i stalna putovanja prerasli u bjekstvo od stvarnosti i sopstvenih suza. Sve te pripreme oko nastupa okupirale su je i održavale joj duh pronalazeći po svaku cijenu zadovoljstvo aplauza, ovacije i pohvala kao «jedina pijanistkinja toga vijeka». Svirala je muziku njenog dragog Roberta, Brahmsa, hranila četvoro djece (četvoro je tokom njenog života umrlo od bolesti), plaćala guvernante i pansione, prisustvovala prijemima na skoro svim evropskim dvorovima. Poslije Robertove smrti, Clara će biti još 40 godina prisutna u muzičkom svijetu Evrope i Carske Rusije, sa svojih 38 turneja. Uvijek obučena u crnu haljinu i napamet svirajući, «lutala» je od grada do grada, nigdje za stalno nastanjena (Baden-Baden - 1861., Berlin - 1873., Frankfurt - 1878.) nemirno duha, provodeći

Klavir pod njenim prstima poprimao je boju i život

sate i sate po vozovima između koncerata. Najstarija kćerka Maria je sa 19 godina postala njen impresario. Ništa drugo do fizičke iznemoglosti i nemogućnosti (artritis) nije moglo zaustaviti «novi život» koji je započela 1854. s odlaskom Roberta u sanatorij. Bježala je od odsustva ljubavi, a pokušala je turnejama, aplauzima i ovacijama to nadoknaditi. Cijela Evropa joj se divila i uvažavala je, samo među njima nije bilo osobe koju je voljela više nego sebe.

Kako su je artritis i gluhoća polako savladavali, Clara se u javnosti pojavljivala češće kao slušalac nego kao izvođač, u specijalnoj loži samo u njenu čast okičenom bijelim liviljanim. Posljednji koncert održala je marta 1891. u 72-oj godini života, a bila je šef Katedre za klavir na Frankfurtskom Konzervatoriju od 1878. do 1892. Umrla je 1896. i sahranjena pored njenog dragog Schumanna u Bonu. Brahms je umro godinu dana kasnije. ■

Tuga i patnja koje ozalošćuju

